

منافقین و دشمنان را که با وجود پول است و تمام اینها را جمع بکنند است و نتیجه اعمال از چهل سال تا به حال است. درین باره روزنامه ندارد عیادت باید در صد و نه روز و هفتاد و یک روز بر آمده علاج فاجعی باید اندیشید و فتنه عیالچی بهتر و سرهمتر از این نمیشود که بدون شایع و اهمال تبه و تدارک پولی بشود حضار همواره متعین اظهارات ایشانرا نمودند.

وزیر داخله - اظهار داشتند در اینکه بدون پول امور اصلاح نخواهد شد شبهه نیست در اینصورت متقاضی میباید بقرض قرض را بیاورد از خارج کرد یا از داخل من یا خدای خود در خانه کلبه عهد کردم که هرگز از خارج قرض نگیرم پس باید از داخل قرض شود قرض از داخل من موقوفه است با تمام امور بانک وقتی که در فرنگستان بودم شورای ترتیب بانک ملی در ایران خیلی قلوب مردم را متوجه بدینجهت ساخته و این بانک اسباب افتخار ایرانیان گزیده ولی بعد از ورود بایران دیدم هر اینجهت هیچ خبری نیست حالا خوب است هیچ اصلاح و کاره نیست کند و مردم را تشویق نماید تا عمل بانک انجام بپذیرد بعد قرار شد برای سهبت در اصلاحات سه هفته یک روز که روز دو شنبه بوده باشد مجلسی از خبیج اسلامی و وکلا روزا تشکیل شود و مذاکرات لازم بعمل آید و بهمنستی و اتحاد و اتفاق هیئت مقتضی و معجزه جدا در اصلاحات اقدام شود انشاء الله تعالی.

مذاکرات روز سه شنبه

۲۹ ربیع الثانی دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۷ را آقای سید محمد تقی قرائت کردند.

اصول اشخاصی که از برای کمیسیون قوانین تصحیح راجع بحکم انتخاب شده بودند قرائت گردید. **حسین الاسلام** - معلوم است که هر چیزی چنانچه آخر فرود اول هم دارد و همچنین هر چه اول دارد آخر هم دارد حالا خوب است اصولی هم از برای مدت توقف و کلا دوره و کالت آنها معین شود.

احسن الدوله - مکرر گفتگو شد فرار شد اول حمل اول مدت باشد.

رئیس - خوب است تمام و کلا یک رای شده رای بگذارند بجهت اینکه نمیشود منتظر ورود تمام و کلا شد شاید یکی از وکلا و لایات پنج سال دیگر حاضر نشوند.

آقای سید محمد حسن تقی زاده - خوب است مردمی که در اول اظهار میشود اگر صلاح بدانند مطرح شود باید جدا سعی کرد که این مطلب تمام شود رای هم گرفته شود فعلا همین مطلب گمان بنده این است که اول حمل باشد.

رئیس - مذاکره شود و زود ختم گردد. (جمعی گفتند که اول حمل خوب است و مثالی نیست.)

در تعیین اول دوره مذاکرات زیاد همین آمد بالاخره قرار شد رای گرفته شود فصلی که در نظامنامه راجع بدست دوره و کالت و کلا اول مدت آن معین شده قرائت گردید و قرار شد این فصل صحابه تغییر داده شود و بجای این که نوشته شده اول مدت موقتی است که تمام و کلا و لایات در مرکز حاضر شوند این قسم هم مقرر شد که اول هر دوره اول جزوا است و رعایت حضور تمام و کلا و لایات نبوده این تغییر داده

شد و این مطلب با اکثریت آراء معین گردید. شروع بقرائت قانون اساسی شد مباحثات زیاد بمیان آمده بعد از قرائت سه ماده مجلس ختم شد.

مذاکرات پنجشنبه غره جمادی الاولی دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز ۲۹ شنبه ۲۹ آقامیرزا طاهر قرائت کردند.

آقامیرزا محمود - اگر اجازه بفرمائید امروز که پنجشنبه است و باید مطالب متفرقه گفته شود مطلبی است عرض کنم. **رئیس** - چون کار مهمی در پیش است و آن قانون اساسی است باید او را قرائت کرد.

آقا شیخ ابراهیم - خوب است در خصوص فرستادن نظامنامه انجمنها گفتگو شود و بعد قانون اساسی قرائت شود.

رئیس - در خصوص نظامنامه انجمنها حاجت بگیرم که دولت بطوسط حکام فرستاده مجلس هم رای نداد که کسی از طرف مجلس برود.

حاجی امام جمعه خوئی - جناب رئیس عجالت باید کاری کرد که این انقلابات از ولایات رفع شود فرستادن نظامنامه بدون علم از طرف مجلس نتیجه خوبی نخواهد داشت اشخاصی که در آن دوره انتخاب شده اند انتخاب آنها مطابق این ترتیبی که در اینجا نوشته شده نیست اگر چنانچه این نظامنامه برود و انتخاب آنها مطابق این نظامنامه نباشد و بخواهد تغییر بدهد منجر به افتخاش خواهد شد.

آقای میر عماد - اگر بنا بشود تغییر بدهند اسباب انقلاب خواهد شد در این نظامنامه نوشته شده که همه بیشتر از اینها که حالا انتخاب شده اند خواهد بود این اشخاصی که از سابق انتخاب شده اند بحال خود باشند مابقی را هم مطابق این نظامنامه انتخاب کنند.

حاج امام جمعه خوئی - صحیح است مجلس نباید مسؤول بشود ولی اگر انقلابی ظاهر شد آنوقت چه باید کرد چه ضرر دارد پیش از وقت جلو گیری نمود.

وکیل التجار - در باب اختلاف از بابت و کلاهی سابق چنان بنظر می آید که خیلی کم خواهد شد زیرا که آنها از سابق با اکثریت آراء منتخب شده اند و با کمال درستی مشغول شده اند اما از بابت کم و زیادای عده اعم از اینکه برنده یا نروند اختلاف خواهد شد.

آقای شیخ حسین - هشت ماه است که در اینجا نشستیم و مردم میگویند که ما هیچ کار نکرده ایم در حقیقت هم همینطور است تا کنون ما گرفتار همین انجمنها بودیم حالا کار را باید تمام کرد که بعدا باز گرفتار نشویم.

رئیس - این مطلب کوچک نیست در تمام ممالک انجمنها بدو تشکیل شده و بعد مجلس ملی تشکیل داده شد ولی در اینجا برعکس شده حالا باید این انجمنها را منظم کرد.

آقای شیخ حسین شهیدی - هر وکیل که از یک جایی معین کرده اند لابد اطمینان باو داشته اند حالا اگر وکیل برود و ترتیب انجمنها را بدهد بهتر است.

حاج محمد تقی - آنوقتیکه آن اغتشاش در قزوین بروز کرد بعد از قزوین بودید چرا نتوانستید جلو گیری نمائید.

آقای شیخ حسین شهیدی - آه! چند نفر ممدودی بودند جزئی اغتشاش هم ظاهر شد بعد هم اصلاح شد.

حاج امام جمعه - اینکه میگویند بارنتن و کلا از عده و کلا در اینجا کم میشود ما میبینیم هر روزی که مجلس متعقد میشود لا اقل بیست نفر از وکلا حاضر نیستند پس اگر همین سه بروند بولایات رفته این انقلاب را بنمایند چه ضرر دارد.

رئیس - آنروز را اکثر گفتند حاجت بر رفتن کسی نیست.

حاج امین الضرب - یک سامعوری لازم است برود ولی نه از طرف مجلس بلکه کسی باشد که هم مجلس هم وزارت داخله هم وزارت علوم صلاحیت او را تصویب کنند این ترتیب ضرر ندارد.

رئیس - اینکه از جانب دولت مأموری برود یا نرود با خود دولت است ولی از طرف مجلس گفته شد کسی لازم نیست برود.

آقای سید حسن تقی زاده - این مسئله را عنوان کرد که از طرف مجلس وکیل برود هیچ نباید طرح کرد زیرا که مخالف تمام قوانین است و بر فرض اکثریت آراء علاوه باز مخالف قانونست ولی معلمی از طرف دولت برانتهائی مجلس برود ضرر ندارد.

رئیس - پس باید این مطلب را راجع کرد بدولت که اگر لازم است اشخاصی را معین کرده بفرستند.

حاج امام جمعه - بلی رفتن از طرف مجلس فائده اش این است که مسئولیت از عهده مجلس ساقط میشود ولی مجلس نباید در این موقع بعد از این همه انقلابات خود را بیطرف قرار دهد باید در فکر براندازن دینی خودمان که مبتلا بصدعات هستند باشیم.

رئیس - پس رای اینست که کاغذی بوزارت داخله نوشته شود که مأموری بفرستند.

حاج سید عبدالحسن شهشاهی (۱) - بهطور معلوم بلکه مجلس هم با این اشخاص اطمینان و اعتمادی داشته باشد.

حاج سید نصر الله - اطمینان را نباید وزارت داخله حاصل نماید اگر نظامنامه قرائت شود معلوم میشود.

آقای میرزا محمود خوانساری - قبل از رفتن نظامنامه در ولایات اختلافی بود حالا چه ضرر دارد نظامنامه برود هرگاه اختلافی ظاهر شد آنوقت مأمور برود.

آقا سید حسن تقی زاده - باید بدانیم که کار در این دنیا ترتیبی داشته یا آنکه باید ما تمام را در این مجلس مطرح کرده مدتی در آن مباحثه و مذاکره کنیم لابد ترتیبی در میان بوده است مسئولیت را تمام بما نمیدهند اگر هم قبول کنیم غلط است فقط باید از وزارت داخله خواست الا اینکه وقتیکه او خواست مأمور بفرستند صلاحیت اشخاص

(۱) این اسم باستناد روزنامه مجلس در چند مورد شامشاهی یا شهنشاهی چیده شده است اینت تصحیح میشود

باید بتصویب مجلس باشد قبل از وقت باید تعیین مصارف و مخارج آن از طرف مجلس بشود.

حاج امام جمعه. ترتیبی را که آقای تقی زاده گفتند صحیح است اما چون اهالی این مملکت مثل اهالی سایر ممالک نیستند مجبوریم باره ترتیبات را در میان بگذاریم.

ادیب التجار. مگر این نظامنامه غیر از زبان فارسی نوشته شده در اینصورت حاجت بر رفتن معلم نیست برونق نظامنامه رفتار خواهند کرد.

لسان الحکما. چنانچه در این جایزه اختلافات هست که بعضی خود را نسبت بمجلس میدهند بعضی بدولت در سایر ولایات هم همینطور است پس بهتر است معلمی از طرف وزارت داخله برود ولی در مجلس هم معرفی شود.

احسن الدوله. این انجمن ها این همه خود کشیها که کردند همه منتظر این نظامنامه هستند اگر حکام باره تعریفات نکنند بعضی رفتن این نظامنامه خود آنها اصلاح میکنند برویم بر سر قرائت متمم قانون اساسی.

آقا سید عبداللّه مجتهد در نهایت اتمام و دقت هر فعلی را دوبار سه بار بتکرار مداخله و مباحثه کنید و نوانند شود که باعث اطمینان ملت باشد
رئیس. پریشب تا این ماده که باید هیئت از علماء تشکیل شود قرائت شد در اینجا مطلب ناتمام ماند که آیا این هیئت در خارج از مجلس باشد یا داخل در مجلس.

صدیق حضرت. پیش از این هم ماده دیگری ناتمام ماند در خصوص تأمین تهیه خارجه.

رئیس. گویا آن ترجمه غلط باشد

وثوق الدوله. بهتر این است این طور نوشته شود اتباع خارجه از تمام قوانین مملکت بهره مند هستند مگر در جاهائیکه قانون مستثنی کند در این موضوع مذاکرات زیاد بیان آمد قرار شد مجدداً مراجعه شده بعد از تنقیح نوشته شود در خصوص ماده که راجع بود بتشکیل هیئت از علماء تغییراتی که در آن ماده داده شده بود قرائت شد.

آقا سید حسن تقی زاده. حق نظری که از طرف شارع مقدس به ما داده شده برسبیل عمومیت است علماء کلیه در تطابق احکام جزیه با قواعد کلیه نظارت دارند در این صورت نمی شود این حق عمومی را سلب و منحصر با افراد مخصوص کنیم (در این موضوع مذاکرات زیاد بیان آمد و آقای حاجی میرزا علی آقای تبریزی مباحثات و مناقشات علمی زیاد نمود) (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۳ جمادی الاولی دار الشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه غره را آقا سید محمد تقی قرائت کردند.

آقا میرزا محمود خوانساری. اولاً عقیده بنده بر این است که اگر بنا بشود ماهر روزه یکساعت بطور مانده در این جا حاضر شوم و تا دو از شب گذشته یکی دو فصل از قانون اساسی خوانده شود و مباحثات علمی بگذرد گمان دارم که خیلی بطول بیانجامد بهتر این است که قرار شود از طرف صبح چند ساعت و کلاً حاضر شده سریم قانون اساسی را تنقیح نمایند طرف عصر هم از سایر مطالب گفتگو شود نهایتاً چند فقره

مطلب است که بطاظر بنده رسیدن است عرض میکنم جواب بفرمائید.

چند روز قبل در این مجلس گفتگو شد و قرار شد همه هفته یکروز هیئت از وکلا و وزرا مسئول جمع شده کمیسیونی تشکیل داده در اصلاحات مملکتی صحبت کنند گویا تا کنون وقوع نیافته دیگر این که قرار شد کمیسیونی تشکیل شود از جهت تنقیح و تصحیح دستور العمل حکام چطور شد؟

رئیس. از فردا تشکیل میشود.

آقا میرزا محمود خوانساری. مطلب

دیگر در خصوص دوست و شصت هزار تومان که بوزارت جنگ داده شد قرار شد صورتی از آن بمجلس بدهند و صورتی هم فرستاده اند ولی به همین حال باقی مانده شویست اجازه فرمائید قرائت شود که اگر نقلی در آن شده معلوم گردد مطلب دیگر در خصوص کمیانی راه عراق که سابقاً گفتگو شد و قرار شد در این باب اختیاری بوزارت فواید عامه بشود چطور شد.

رئیس. قرارداد از طرف خود شما یاد آوری شود.

آقا میرزا محمود. کویا نوشته شده و جواب هم داده شده که اینکمیانی دارای سندی نیست (گفته شد که امتیازنامه در دست دارند ولی دو سه ماه بیشتر بوجه انتضای باقی نمانده)

آقا میرزا محمود. مطلب دیگر در باب

حقوق اجزاء اداره نظریه گویا سی هزار تومان داده شده و آنها مطالبه شصت هزار تومان میکنند گویا خیال دارند مثل سابق رفتار کنند با این وضع حالیه دور از انصاف است ما اگر بغواهییم چهار صد پلیس ترتیب بدهیم و هر کدامی رامامی پنج تومان حساب کنیم در سال سی هزار تومان میشود اضافه نمیشود خوب است رقم بوزارت داخله نوشته شود که اقدامی کنند که دیگر از این اشتباه کاریها نشود.

(شروع بقرائت قانون اساسی شده ماده که راجع بود بنظارت هیئت علماء در قوانین موضوعه مجلس قرائت شد در لزوم اضافه کردن این ماده بر قانون اساسی مذاکرات بیان آمده بالاخره ورقه رأی منتشر با اکثریت آراء قرار شد این ماده بر قانون اساسی اضافه شود.)

نطق آقا فضلعلی آقا وکیل آذربایجان

در باره الحاق ماده نظارت هیئت از علماء بقانون اساسی

در زمان استبداد می گفتند که فلان حکم شرعی و فلان حکم عرفی مقصود از حکم عرفی حکمی بود که مدعی قرار میداد که در ماد فلان این ترتیب باید رفتار نمود با در خصوص موردی میگفت که من چنین حکم میکنم اکنون که ما مجلس شورای ملی داریم و در این مجلس بنا است که قوانین مین شود و همه کس بیان قوانین رفتار نمایند واحدی با استبداد حکمی نکند ما را حکم عرفی که مقابل و ضد حکم شرعی باشد در مملکت نخواهد بود زیرا که قانون احکام واجب و حرام را تشبیه فرستاده داد و اجابت و معمرات شرعیه بجدو حال خود باقی خواهد بود و قوانین که بتصویب مجلس متنقح خواهد شد عبارت خواهد بود از دو قسم

مطالب اول اموری که شرعاً بطور کلیت امر بانها شده و تعیین خصصیتشان منوط بتصویب علماء و

مقتضیات اصدار است مثل عمل نظم که شرعاً توبه قنون برای دفاع از مسلمین و حفظ حدود بلاد اسلامی

و امنیت طرق و شوارع و نحوها واجب است و تعیین اینکه اهل نظام چندساله باشند و تا چند مدت سر خدمت بوده بعد تبدیل شوند از عشار و شهرها و دهات همگی داخل خدمت شوند یا سوار از ایلات و سرباز از غیرها باقره گرفته شود یا از روی بینه یا همد نفوس مقرری هر یک چند باشد همه اینها از اموریست

که تعیین آنها هم کول بنظر علماء هتلاهی و هر مصراست دوم اموری که بالاصاحه مباح است لیکن برای حفظ نظام که واجب بر همه مسلمین است لابد باید التزام بفعل یا تارك آنها بشود نه بتوان تشریح این قوانین در این قبیل موارد حقیقه تعیین مصادیق برای واجبات شرعیه بحسب اقتضای زمان خواهد بود و در باب مالیات هم باز حکم خلاف شرعی نخواهد بود زیرا که شرعاً وجوهی برای مصالح مسلمین معین و مقرر است و اگر آن وجوه کافی نباشد برای حفظ بیضه اسلام و حفظ نظام آنچه لازم است بپایند مسلمین تهیه نمایند بهر نحوی که علماء و عقلاء صلاح دانند

قرار می دهند و خلاف شرعی را مرتکب نمیشوند و اگر بجهت مامدات دول و نحوها در بعضی مواد و اجرای احکام شرعیه اولیه متعذر شود من باب الضرورات تبیح المحظورات باز با تصویب علماء احکام ثانویه بدل آنها میشود پس هیچ حکم قانونی مجلس محترم مخالف شرع نخواهد بود اگر بعضی اقسام این احکام را احکام عرفیه میگوئیم مراد احکام عرفیه مخالف با شرع نخواهد بود تمام و کلاهی مجلس محترم متسلم میدارند چند امر را اول اینکه قوانین مجلس مخالف شرع نخواهد بود دوم اینکه مخالف شرع قانونی است که پیدا نخواهد کرد سوم اینکه تعیین مخالف و عدم مخالفت پیش از تصویب مجلس محترم خواهد بود پنجم اینکه مجلسی که غیر از مجلس شورای ملی است باشد برای این عمل منقذ نخواهد شد و ترتیبی که اکنون بعد از تبادل انکصاریه داده شده وادی تمام امور مزبوره است علتی برای تأخیر تصویبش نیست.

مذاکرات روز یکشنبه چهارم جمادی الاول دار الشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۴ آقا سید محمد تقی قرائت کردند.

(امروز وثوق الدوله بنیابت رئیس حاضر بودند)

احسن الدوله. صورت لایحه است که از طرف انجمن عرایض در خصوص تمیر بمجلس مقدس میزند سابقاً در مجلس قرائت شد خوب است اجازه فرمائید مجدد آقراست شود و رای گرفته شود عیالاً از وقتی که این ترتیب را مدول داشته ایم مبالغی از عرایض بیهوده کاسته شده لایحه قرائت شد.

سید الحکما. این ترتیب از برای آن است که در جواب عرایض تأکید شود و مجلا جواب بدهند.

موتص الممالک. آیا لازم است که مجلس مردم را بر بیضه نکاری دعوت نماید یا خیر چون از مضمون این لایحه چنین معلوم میشود.

احسن الدوله. مقصود خلاف این است بلکه مقصود جلوگیری از عرایض بیهوده و بیجا است معتمد السلطنه از طرف وزارت داخله بمجلس آمده و چنین اظهار داشتند که در باب پلیس